

Licht en Schaduw

In de serie 'bezieling in poëzie'

27 oktober 2013

Inleiding vooraf

Vandaag mogen wij van de Haagse Dominicus bij u te gast zijn. De Houtrustkerk en de Haagse Dominicus hebben een gezamenlijke viering. Ik hoop dat u dat ook als verrijkend kunt beleven. De Haagse Dominicus is in 2010 gestart. We wilden graag een gemeente vormen voor mensen met protestantse en katholieke wortels op zoek naar een gemeenschappelijke eenheid. We keken naar het model van de Amsterdamse Dominicus met bewondering voor wat daar tot stand is gekomen. Het zingen met koor en gemeente geeft kracht aan de beleving. En de toespraken zijn boeiend en niet gebouwd op dogmatisch denken. Wij moeten in Den Haag onze eigen weg zoeken. We kunnen geen kopie van Amsterdam maken.

Wij hebben maandelijks een viering in de Lukaskerk. Maar we vinden het ook belangrijk dat we medestanders vinden, dat we niet alleen blijven staan. Het is in deze tijd waarin de kerken sterk krimpen, belangrijk dat er ook groei is. Niet zozeer in aantal, maar in het verstaan van het geloof in deze tijd.

Waar het over gaat

Deze week fietste ik door het Zuiderpark tegen het vallen van de avond. De zon gaf de geel wordende bladeren een gouden gloed. In iedere tijd van het jaar geeft het licht weer een andere nuance, maakt iets anders zichtbaar.

Zo is het ook met de tijd zelf. In deze eeuw zien we andere nuances dan vroeger. Nu lichten er andere gedachten op als we bij voorbeeld psalmen lezen. Daarom ben ik ook zo blij met de Psalmen vrij van Huub Oosterhuis. Niet alleen dat het mooie teksten zijn, die onze tijd weerspiegelen, maar ook de oude psalmteksten ontvangen daardoor een ander licht. Die worden er ook rijker van.

Het licht werpt ook schaduwen van de dingen en de mensen. Hoe sterker het licht wordt, hoe zwarter wordt de schaduw. En als wij veel duisternis zien in deze tijd, is dan het licht niet sterker geworden?

Laten we het lied gaan zingen over Uw lichtend spoor.

Evangelielezing Lukas: 18 9-14 (Naardense bijbel)

9 ¶ Hij (Jezus) zegt ook met het oog op sommigen die van zichzelf overtuigd zijn dat zij rechtvaardigen zijn en op de overigen neerkijken

Hij zegt deze gelijkenis:

10 twee mensen klommen op naar het heiligdom om te aanbidden,

de één een farizeeër en de ander een tollenaar;

11 de farizeeër stelde zich op

en bad met het oog op zichzelf dit:

o God, ik dank u dat ik niet ben zoals de overigen van de mensen:

grijpgragen, onrechtvaardigen, echtbrekers,

en ook niet als deze tollenaar;

12 ik vast tweemaal per week
en ik sta het tiende af van al wat ik bezit!;
13 de tollenaar bleef van verre staan
en wilde zelfs niet de ogen ten hemel opheffen,
nee, hij sloeg zich op de borst en zei:
o God, verzoen u met mij,-
ik ben zo'n zondaar!;
14 ik zeg u,
déze daalde gerechtvaardigd af naar zijn huis
en die niet,
want wie zichzelf verhoogt zal worden vernederd
en wie zichzelf vernedert zal worden verhoogd!

Overweging

Op een ander neerkijken, doet u dat ook wel eens? Ik betrap mij er wel eens op. Daarom wil ik wat beter naar dit verhaal kijken, wat dat ons te zeggen heeft.

Een farizeeër is iemand die de wet van Mozes zeer serieus neemt. Hij wil graag leven als iemand die de wet houdt, als een rechtvaardige. Als iemand die recht doet. Als iemand die het juiste doet. Het volgen van de wet is zijn ideaal. En hij verwacht dat die levensweg hem vreugde zal geven in het leven. Want zo leven is, bevredigender dan je van God nog gebod iets aan te trekken.

In psalm 84 klinkt de vreugde die van dit ideaal uitstraalt: Jullie hoorden psalm 84 vrij van Oosterhuis: Dat prachthuis dat daar staat, op Groene Heuvel, dat Huis van jou, waar alles welkom is, waar alles woont. Onrustig is mijn hart, onstuimig heb ik naar deze plek verlangd. - Dat verlangen kan klinken als een roeping.- Mensen waar ook geboren, weten niet wat hen drijft, gaan op reis naar jou toe. Dwars door leeg land, wateren over, zwarte, door wouden, over de Bergkam, over de top, blindelings gaan ze. Liever één dag vlak bij jou dan duizend ver van je weg.

Een tollenaar tilt vermoedelijk niet zo zwaar aan de godsdienst. Hij geeft meer om vrijheid en geld verdienen. Kansen grijpen als die zich voordoen.

Die tegenstelling tussen deze farizeeër en tollenaar in dit verhaal zou ik willen karakteriseren als de tegenstelling tussen preciezen en rekkelijken. Die is kennelijk van alle tijden. Ook nu zien we zulke tegenstellingen in de wereld om ons heen. Zelf herken ik mij meer in de preciezen. Ik heb dienst geweigerd wegens gewetensbezwaren; dat lijkt me een duidelijk voorbeeld. Als ik daaraan denk, voel ik me dan ook meer verwant met die farizeeër, dan met die tollenaar.

Want zo'n tollenaar is een toonbeeld van rekkelijk, van grijpgraag, van onrechtvaardige verrijking, iemand die alle overeenkomsten breekt als hem dat beter uitkomt.

Maar rekkelijk is niet alleen negatief. Rekkelijk zijn op een gebied waar dat gepast is, is goed, is een positieve eigenschap. Denk aan rekkelijke eigenschappen als Vergevingsgezind, Soepel, Diplomatiek, Beweeglijk, Oplossingsgericht. En als ik hieraan denk, voel ik me meer verwant met de tollenaar.

Dit verhaal uit Lukas is dus kennelijk niet bedoeld om de mensen in te delen in farizeeërs en tollenaars. Dat schept een vals beeld van de wereld.

Iedereen heeft rekkelijke en precieze eigenschappen. Beide zijn nodig. Maar zulke rekkelijke of precieze eigenschappen vormen een valkuil voor iemand die zich in zulke eigenschappen uitleeft, die zulke eigenschappen niet terug kan houden, op een gebied waar ze niet gepast zijn.

Denk maar aan een rechter. Die moet in zijn vonnis precies zijn. Die kan geen recht spreken in de trant van: wat u gedaan heeft, mag niet volgens de wet, maar iedereen maakt wel eens een foutje.

Hier in dit verhaal gaat het om hoe de farizeeër en de tollenaar met hun eigenschappen, daarmee omgaan. En de farizeeër is in de valkuil van de hoogmoed getuimeld. Hij weet het allemaal goed en

doet het goed. Maar dan, fluistert de hoogmoed hem in dat hij het voorbeeld is voor al die mensen op wie iets aan te merken valt. En die hoogmoed maakt dat zijn gebed stinkt naar zijn opgeblazen winderigheid. Het ontbreekt hem aan mededogen en vergevingsgezindheid. Hij ziet alleen het uiterlijk en hij voelt geen ontferming.

De tollenaar staat kennelijk op een keerpunt in zijn leven. Hij is schuldbewust en zoekt vergeving. En God is vol ontferming met de mens in de laagte die hem zoekt.

Wat wij gemeen hebben met de Farizeeër is dat wij ernaar streven het goede te doen. En ja, in veel opzichten ook doen. Hoogmoed ligt dan ook bij ons op de loer om ons te laten vallen. Hoe voorkomen we dat we in de valkuil tuimelen?

Er is een klein gedicht van Hans Andreus :

Hoed vol gaten

Ik wil niets
meer bewijzen,

vooral
mezelf niet,

ik wil reizen
door de tijd,

een hoed op
vol gaten,

licht
in het hoofd.

In dit gedicht hoor ik het verlangen naar licht in het hoofd, naar verlichting, naar inzicht. Licht in het hoofd alsof je een hoed vol gaten draagt, waar het licht door bij je naar binnen blijft stromen. Zodat je je niet afsluit onder je hoed. Het gedicht begint met : Ik wil niets meer bewijzen. Het loslaten van alle hinderlijk precieze trekjes. Niet meer het: ik doe het goed, zie je wel! En dan al zeker niet het: ik wil mezelf bewijzen.

Laat mij los worden, beweeglijk, zodat het gaat stromen, reizen, ook door de tijd.
(herhaal:) hoed vol gaten

Het gedicht geeft aan hoe iemand die veel precieze eigenschappen heeft, die gevoelig is voor de hoogmoed, tegenkrachten tegen de hoogmoed vindt: ga reizen, je verdiepen in andere culturen, andere plaatsen, andere tijden. Heb belangstelling voor alle mensen.

En Oosterhuis reageert op ditzelfde thema met het lied, dat we zo dadelijk zullen zingen. Over de boom, het beeld van de rechtvaardige mens uit psalm 1: Hij zal wezen als een boom aan stromend water. Hij zal groeien en bloeien en vrucht dragen.

En nu in dit lied van Oosterhuis is de boom uit zijn standvastige zekerheid gelicht. Ontworteld. Daarom voelt hij licht onder zijn schors.

Of in het derde couplet: gaat hij *Uit eigen aard en huid, naar iemand toe, onontkoombaar.*

En niet stil blijven staan, op jouw plaats, in jouw schors. Niet stil blijven, maar gaan tot de ontmoeting, *tot ik Hem en Hij mij vinden zal.*

Gedichten

Of hoe dat heet

Gelukkig dat
het licht bestaat

en dat het met
me doet en praat

en dat ik weet
dat ik er vandaan

kom, van het licht
of hoe dat heet

Hans Andreus

Hoed vol gaten

Ik wil niets
meer bewijzen,

vooral
mezelf niet,

ik wil reizen
door de tijd,

een hoed op
vol gaten,

licht
in het hoofd.

Hans Andreus

Uit staat en stand

Uit staat en stand en wijsheid losgewoeld.
Omgewaaid. Ontwortelde plataan.
Toen heeft hij licht onder zijn schors
gevoeld,
een vlaag van knoppen die op springen
staan.

Uit jij en jou en woorden weggevlucht.
Ergens heengejaagd. Boomgrens voorbij.
Op adem komen in de dunne lucht,
je eigen hartslag horen. Vogelvrij.

Uit eigen aard en huid naar iemand toe,
onontkoombaar. En niet wonen meer
tot ik Hem, Hij mij vinden zal, en hoe-
een zee van dromen gaat in mij tekeer.

Huub Oosterhuis

Gij in uw grenzeloos licht

Gij in uw grenzeloos licht
als wij bestaan voor U
als gij ons hoort en ziet
deze mensen die hier zijn
die u roepen: Wie zijt Gij,
Eeuwige Levende God-

als Gij ons hebt gemaakt
zoals Gij licht hebt gemaakt
zoals Gij nacht hebt gemaakt,
aarde, en deze dag,
zegen ons dan met uw licht
met het licht van uw ogen.

Huub Oosterhuis